

ИНОВАЦИОННИЯТ ПОТЕНЦИАЛ НА ФИРМИТЕ В БЪЛГАРИЯ – ФАКТОР ЗА РАЗВИТИЕ НА ПРОЕКТНИЯ МЕНИДЖМЪНТ

Юлиян Нарлев
Икономически университет, Варна

Резюме

Предмет на проучване в настоящия доклад са икономическите категории – предприемаческа активност и иновационен потенциал на малките и средни фирми в България. Проведено емпирично изследване доказва, че високата иновационна активност, предопределя организационни резултати, които имат важно значение за формирането и развитието на проектния мениджмънт.

Ключови думи: предприемачество, предприемаческо управление, иновационен потенциал, проектен мениджмънт.

Key words: entrepreneurship, entrepreneurship management, innovation potential, project management.

JEL: A10, A11, A12, A13, A19.

Увод

Предмет на проучване в настоящия доклад са икономическите категории – предприемаческа активност и иновационен потенциал на малките и средни фирми. Изследването, представено в настоящата статия цели да докаже в най-общ план приложението на принципите на предприемаческия мениджмънт в малките и средни фирми на примера на месната индустрия на Р. България.

Проучването и анализът на посочените погоре категории в рамките на организациите, на примера на месната индустрия, предполага дефиниране на определени показатели, както следва:

- Основните показатели за оценка и анализ на **предприемаческия мениджмънт** обобщават критериите за изследване на **предприемаческите функции** (иновативност, растеж и развитие, поемане на риск, създаване на нови работни места), както и **управленските такива** (планиране, организиране, ръководство и контрол).
- Всеки един от показателите бива конкретизиран посредством серия от подпоказатели, например: „иновативност” се анализира посредством променливите: относителен дял на разходите за технологично обновяване; относителен дял на разходите за НИРД; относителен дял на персонала, зает с НИРД; използване на съвременни информационни технологии и системи за управление в малките и средни фирми от месната индустрия и др.

Съобразно ограниченията на изследването, в целевата извадка не попадат т. нар. микропредприятия по смисъла на ЗМСП. В синхрон с пос-

тавеното ограничение, най-голям е броят на изследваните организации с персонал от 11 до 50 човека - 11 организации, следвани от фирмите с персонал от 50 до 250 човека – 7 организации, и две фирми с персонал над 250 души. Така сформирана извадка отговаря в не малка степен на общото разпределение на фирмите от местната индустрия в страната.

Основните методи за събиране на емпирична информация са посочени съобразно реда на тяхното приложение в доклада, а именно: наблюдение, анкетно проучване, изследване на отделни случаи, включващи провеждането на дълбочинни интервюта със собственици – предприемачи от месната индустрия.

Тъй като променливите, предмет на настоящото изследване, са представени на слабите измервателни скали - номинална и ординарна, в такива случаи се ползват т. нар. непараметрични методи за оценка на параметри и проверка на хипотези. Те се осъществяват най-често с използването на χ^2 - анализа и някои методи за оценка на теснотата на връзката.

1. Анализ на резултати от проведено емпирично изследване

Идентифицирането на предприемаческата активност и иновационния потенциал, определящи характера и приложението на предприемаческия мениджмънт обхваща показателите: **ръст на персонала спрямо предходната година, оборот и ръст на оборота, риск и иновационна активност**. Ето защо, именно тези показатели са проучени по-детайлно.

Един от най-характерните индикатори за предприемаческо управление в изследваните организации е **нарастването или намалението на персонала спрямо предходна година**. Резултатите от проведеното анкетно проучване,

отразени в табл. 1. и 2, сочат, че 80% от фирмите през 2008 година бележат ръст на нараства-

не на персонала, намаление отчитат само две организации.

Табл. 1. Ръст на нарастване на персонала спрямо предходната година

Ръст на нарастване, в %	Променлива	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
<i>Валидни случаи</i>				
0-5%	8	40,0	40,0	40,0
5-10%	4	20,0	26,7	66,7
Над 100%	1	5,0	6,7	93,3
Без промяна	1	5,0	6,7	100,0
Общо	18	80,0	100,0	
<i>Липсващи случаи</i>	2	20,0		
Общо	20	100,0		

Табл. 2. Ръст на намаление на персонала спрямо предходната година

Ръст на нарастване, в %	Променлива	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
<i>Валидни случаи</i>				
0-5%	2	20,0	100,0	100,0
<i>Липсващи случаи</i>	18	80,0		
Общо	20	100,0		

Следващият показател за идентификация на предприемаческото управление е **иновационната фирмена активност**. За целта се изследват съвкупност от подпоказатели, като например: разходи за НИРД, за технологично оборуд-

ване, приходи от иновации и пр. Съобразно резултатите в табл. 3, близо 90% от фирмите правят разходи за НИРД, а от тях половината заявяват своето участие в рамките на 5-10% в структурата на разходите на организацията.

Табл. 3. Относителният дял на разходите за НИРД в структурата на разходите на фирмата за последната отчетна година

	Променлива	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
<i>Валидни случаи</i>				
0-5%	5	25,0	27,8	27,8
5-10%	9	45,0	50,0	77,8
10-50%	3	15,0	16,7	94,4
Не мога да отговоря	1	5,0	5,6	100,0

Далеч по-голям е процентът на организациите, които правят разходи за технологично обновление (табл. 4). Този факт показва основен акцент в управлението на фирмите, съобразно

пазарните възможности и заплахи, както и е показателен за насоките за тяхното бъдещо развитие.

Табл. 4. Относителен дял на разходите за технологично оборудване в балансовата стойност на материалните активи

	Променлива	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
<i>Валидни случаи</i>				
0-5%	4	20,0	22,2	22,2
5-10%	7	35,0	38,9	61,1
10-50%	7	35,0	38,9	100,0
<i>Липсващи случаи</i>	2	10,0		
Общо	20	100,0		

От една страна, високите разходи за технологично обновление са свързани с технологиите като рисково звено в процесите на реструктуриране на сектора, особено що се касае до малките фирми. Същевременно, този показател има отношение и с високите разходи за въвеждане на системи за контрол и безопасност на храните – база за сертифицирането на организациите от месната индустрия.

Изследваните организации по посочените по-горе показатели се вписват в общата за месната индустрия тенденция – да се влагат най-много средства в технологично обновление и иновации. Те, от своя страна, са гарант за промени в системите за контрол и управление, здравословни и безопасни условия на труд, повишаване на качеството на храните и пр.

В процеса на присъединяване на страната ни към ЕС, а и след този период, на фирмите се наложи в кратки срокове да инвестират средства в нови, иновативни за тях направления. Иновационната активност в сектора като цяло в не

малка степен има за цел адаптиране към изискванията на Общия Европейски пазар. Резултатите от табл. 5 сочат, че направените иновации са изпълнили своите цели.

Табл. 5. Относителен дял на приходите от иновации в общия обем на приходите на организацията

	Променлива	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
<i>Валидни случаи</i>				
0-5%	5	25,0	27,8	27,8
5-10%	9	45,0	50,0	77,8
10-50%	4	20,0	22,2	100,0
Общо	18	90,0	100,0	
<i>Липсващи случаи</i>	2	10,0		
Общо	20	100,0		

Наградите за иновационната активност не са приоритет на управлението. Едва две от изследваните организации имат получени награди за иновации – три златни медала от Пловдивски панаир. Причините, според проведеното изследване за това са: липсата на директна връзка между получени награди и пазарното присъст-

вие на организацията; акцентът върху други процеси и аспекти на развитие; недооценяване на значимостта на наградите, медийната „подкрепа“ в тази насока и пр. В резултат на посочените аргументи, се установява, че основно **приходите от иновации са своеобразни награди за ръководителите предприемачи.**

Табл. 6. Имате ли награди за иновации?

	Променлива	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
<i>Валидни случаи</i>				
Да	2	10,0	10,5	10,5
Не	17	85,0	89,5	100,0
Общо	19	95,0	100,0	
<i>Липсващи случаи</i>	1	5,0		
Общо	20	100,0		

Въведените системи за контрол на качеството и условия на труд, новите продукти, новите пазари и технологичното развитие са доминиращи направления на иновационен растеж на фирмите в месната индустрия (табл. 7–11).

Следващо място по значимост има повишаване квалификацията на служителите и иновациите в цялостния фирмен мениджмънт. Сле-

дователно, важен извод, с пряко отношение към на вътрешното предприемачество и предприемаческото управление е, че развитието **на човешкия фактор в изследваните организации от месния сектор е последващ и обслужващ развитието на продуктите, пазарите и технологиите.**

Табл. 7. Какви иновации са направени във Вашата организация през последните 1-3 години?

Въведена система за контрол на качеството и безопасни условия на труд	Променлива	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
<i>Валидни случаи</i>				
Да	19	95,0	100,0	100,0
<i>Липсващи случаи</i>	1	5,0		
Общо	20	100,0		

Табл. 8. Какви иновации са направени във Вашата организация през последните 1-3 години?

	Променлива	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
<i>Валидни случаи</i>				
Да	16	80,0	94,1	94,1
Не	1	5,0	5,9	100,0
Общо	17	85,0	100,0	
<i>Липсващи случаи</i>	3	15,0		
Общо	20	100,0		

Табл. 9. Какви иновации са направени във Вашата организация през последните 1-3 години?

	Променлива	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
<i>Валидни случаи</i>				
Да	15	75,0	83,3	83,3
Не	3	15,0	16,7	100,0
Общо	18	90,0	100,0	
<i>Липсващи случаи</i>	2	10,0		
Общо	20	100,0		

При изследване на показателя, отразен в табл. 10, следва да се отчете факта, че въпреки относително слабата иновационна активност по повод на **квалификацията на персонала** в изследваните организации, по този показател месният сектор дели първо място, заедно с производителите на плодови и зеленчукови консерви в структурата на ХВП. Същевременно, квалификацията на персонала е сред основните рискови фактори при приложението на добрите произ-

водствени практики в месната индустрия, особено при малките и средни предприятия.

Според резултатите от анкетното проучване, над половината от анкетираните собственици инвестират в **подобряване на цялостния мениджмънт** като следващо приоритетно направление на фирменото развитие. Този факт е своеобразна **предпоставка и важно условие за приложението и предприемаческия мениджмънт и вътрешното предприемачество в изследваните организации.**

Табл. 10. Какви иновации са направени във Вашата организация през последните 1-3 години?

Промяна в квалификацията на персонала	Променлива	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
<i>Валидни случаи</i>				
Да	11	55,0	78,6	78,6
Не	3	15,0	21,4	100,0
Общо	14	70,0	100,0	
<i>Липсващи случаи</i>	6	30,0		
Общо	20	100,0		

Табл. 11. Какви иновации са направени във Вашата организация през последните 1-3 години?

Иновации във фирмения мениджмънт	Променлива	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
<i>Валидни случаи</i>				
Да	9	45,0	69,2	69,2
Не	4	20,0	30,8	100,0
Общо	13	65,0	100,0	
<i>Липсващи случаи</i>	7	35,0		
Общо	20	100,0		

По отношение на следващия показател – **ръст на оборота**, всички изследвани 20 организации отчитат ръст на оборота спрямо предходна година. Над половината от отговорилите предприемачи отчитат ръст в рамките до 10%, значителен такъв в рамките на 10-50% отбеляз-

ват приблизително същия процент фирми. Настоящият показател, редом с ръста на нарастване на персонала имат **основно, определящо значение** при идентифициране на предприемаческото управление в малките и средни фирми.

Табл. 12. Темп на нарастване на оборота спрямо предходната година в %

	Променлива	Процент	Валиден процент	Кумулативен процент
<i>Валидни случаи</i>				
0-5%	7	35,0	35,0	35,0
5-10%	4	20,0	20,0	55,0
10-50%	8	40,0	40,0	95,0
50-100%	1	5,0	5,0	100,0
Общо	20	100,0	100,0	

По повод на последния, но не по значимост показател, близо 70% от ръководителите отчитат **риска** за неотделим от успеха. Около поло-

вината респонденти са привърженици на т. нар. умерен риск, а почти същият е относителният

дядл ръководителите, които предпочитат високия бизнес риск.

В сравнителен план, изследването установи, че предприемачите – собственици в проучваните големи и средните фирми са по-склонни да рискуват в сравнение с ръководителите от т. нар. малки фирми. Една от основните причини за това е по-големият финансов или кредитен ресурс, с които разполагат големите и средни фирми от този сектор.

Изводи и обобщения

В резултат на извършеното проучване относно **идентифициране на предприемаческото управление, на иновационната активност и потенциал** в малките и средни фирми, на примера на месната индустрия, могат да се направят изводите:

- Изследваните организации от месната индустрия са новатори Те са ориентирани към иновативни конкурентни предимства като технологии, продукти, пазари, системи за контрол на качеството. Посочените конкурентни предимства за взаимосвързани и показват силно изразената пазарна ориентация на фирмите в бранша.
- Проучваните организации са склонни към поемане на бизнес риск, който неминуемо съпътства протичащите процеси на

преструктуриране в сектора и динамично променящите се условия страната.

- Високата иновационна активност, кореспондираща с показателя бизнес риск, предопределят и резултатите на фирмите, с важно значение за формирането и развитието на проектния мениджмънт.

Литература

1. Дракар, П. *Иновации и предприемачество*. Изд. „Класика и стил”. София. 2002.
2. Коев, Й. *Предприемачеството*. Изд. „Стено”. Варна. 2007.
3. Тепман, Л. *Предприемаческото управление – зарубежный опыт*. Юнити. Москва. 2004.
4. Kuratko, D. *Entrepreneurship. A Contemporary Approach*. Fourth Edition. The Dryden Press. Hachette Book Group. 2004.
5. Monjee, N. *Institute of Management Studies*. Mumbai. [<http://avikdgreat.tripod.com/business/intra-preneurship.pdf>].
6. Slaut, M. *Seven Keys to Shaping the Entrepreneurial Organization*. Kaufman Center for Entrepreneurial Leadership. [www.entreworld.org].
7. Slevin, D. *New Ventures and total Competitiveness: a conceptual Model, Empirical Results and Case Study*. Frontiers of Entrepreneurship Research. [<http://www.babson.edu/entrep/fer/pa-pers95/slevin.htm>].
8. Sykes, H. *Corporate Venturing Obstacles: Sources and Solutions*. Journal of Business Venturing. 1989. vol. 3. pp. 67-150.

INNOVATION POTENTIAL OF THE COMPANIES IN BULGARIA – A FACTOR FOR DEVELOPMENT OF PROJECT MANAGEMENT

Julian Narlev
University of Economics, Varna, Bulgaria

Abstract

The subject of research in this report is the economic categories – entrepreneurship activities and innovation potential in SMS – companies in Bulgaria. The research generally proves strong relationship between organization results and innovation activities in some of tested companies. This fact is of great significance for the development and scope of project management.